

Catolicism și Ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite
pr. Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plaianu, cap. VII: "Sinodul de la Ferrara-Florența și românii (1438-1439)"

Împăratul bizantin Manuil II (1391-1425) îi spune, pe patul de moarte, fiului și moștenitorului său la tron, Ioan VIII Paleologul, în prezența generalului Phrantzes, care ne-a și păstrat aceste cuvinte: **"Fiul meu, noi, cunoscând bine sentimentele necredincioșilor (musulmani n.n.), știm că ceea ce-i tulbură mai mult este spaima că vom ajunge vreodată la unire cu creștinii din Apus. Dacă această unire s-ar realiza, necredincioșii s-ar aștepta la toate relele pe care li le-ar face apusenii lucrând în favoarea noastră. De aceea, fii totdeauna cu gândul la un sinod de unire, pregătește-l mai ales când vrei să-i sperii pe necredincioși, dar nu întreprinde nimic pentru a-L face să izbutească (sinodul) căci, așa cum îi cunosc, ai noștri sunt incapabili de a ajunge la unire, la bună înțelegere, la pace și armonie cu occidentalii. Mai mult, ei ar vrea ca aceia să adopte toate obiceiurile noastre vechi, ceea ce este cu neputință și eu mă tem că între ei și noi va urma o despărțire și mai gravă".**¹⁰⁷) Aceste cuvinte ale împăratului muribund s-au dovedit a fi cu adevărat profetice. Pe lângă toate încercările de unire, inițiate atât din Răsărit cât și din Apus, lipsa de sinceritate a celor mai mulți dintre participanții orientali, cu deosebire a grecilor, a fost totdeauna notorie și, în loc de a ameliora și atenua discrepanța creată între cele două mari ramuri ale Bisericii creștine prin marea schismă de la 1054, a adâncit-o și mai mult. Pentru orientali, unirea nu a fost o preocupare a Bisericii (ne referim cu deosebire la cei din Imperiul bizantin, la greci). Dacă au participat și ei la diferitele întâlniri dintre Apus și Răsărit și la discuțiile pentru unire, au făcut-o mai mult din servilism față de cezar, autocratul fiind conducătorul de fapt al Bisericii orientale. Nu excludem, însă, excepțiile, fiindcă și între greci s-au găsit oameni de bună credință care, o dată convinși, au devenit apărători ai unificării, cu riscul propriei lor vieți.

Înainte de sinodul de la Ferrara-Florența, până azi cel din urmă care a consfințit unitatea celor două Biserici, unitate care a durat însă atât de puțin, istoria consemnează mai multe încercări de unificare, inițiate fie din Apus, prin papalitate, fie din Răsărit, unde împărații vedeau în fața unității bisericești singura posibilitate de salvare a imperiului ce pierdea teren, de la o zi la alta, în fața amenințării musulmane.

În 1078, la mai puțin de un sfert de veac de la schismă, papa Grigore al VII-lea a încercat să refacă legăturile păcii cu Bizanțul. Dar, străduințele sale, ca și ale împăratului bizantin Mihai VII Ducas Parapinakes (1071-1078), au fost spulberate, în urma detronării acestuia de către Nechifor Botaniates.¹⁰⁸)

La 1098, Papa Urban al II-lea (1088-1099) a convocat un sinod unionist la Bari, dar tratativele n-au dus la nici un rezultat.¹⁰⁹)

Pe vremea Papei Alexandru al III-lea (1159-1181), împăratul bizantin, Manuel Comnen (1143-1181), a propus unirea Bisericilor, cu condiția ca papa să-l recunoască pe el de unic împărat al Apusului și Răsăritului, cu înlăturareaa împăratului romano-german, creația papei Leon al III-lea (795-816), la anul 800, cu încoronarea lui Carol cel Mare. Pretenția împăratului neputând fi acceptată de Roma, unirea a eșuat.

Vrednică de semnalat este trecerea la catolicism a împăratului româno-bulgar, Ioniță Caloian (1197-1207), cu întregul său imperiu. Însă, cruciada a IV-a, condusă de Balduin de Flandra, precum și asasinarea lui Ioniță în 1207, au cauzat, nu după multă vreme, revenirea bulgaro-valahilor în sfera de influență a Bisericii răsăritene, când – la 1234 – Bizanțul a confirmat împăratului Asan al II-lea (1218-1241) aceeași autonomie bisericească, cu primat, ce o obținuse și Ioniță de la papa Inocențiu al III-lea.¹¹⁰)

Pe vremea papei Inocențiu al IV-lea (1243-1254), după lungi și laborioase tratative, era să se realizeze unirea în condițiuni mulțumitoare pentru ambele părți, dar moartea papei și a

împăratului Ioan Vatatzes (1222-1255), întâmplare aproape la aceeași dată, a făcut să se spulbere un frumos ideal.¹¹¹)

Mult mai mult s-a așteptat de la sinodul al XIV-lea ecumenic, ținut la Lyon la 1274, pe vremea Papei Grigore al X-lea (1271-1276), la care, printre alții, au participat doi titani ai Bisericii, Sf. Toma de Aquino și Sf. Bonaventura. După dezbateri, orientalii, în frunte cu împăratul Mihai VIII Paleologul (1261-1282), au semnat unirea cu acceptarea dogmelor *Filioque*, *Purgatoriul* și *primatul papal*. De data aceasta cauza unionistă a fost susținută, cu riscul propriei sale vieți, de către patriarhul Ioan Beccos. Dar s-a năruit curând, mai ales din cauza surorii împăratului, călugărița Eudochia și a călugărilor, care-i urau pe latini de moarte. Nu avem cunoștință ca la acest sinod să fi participat vreo delegație a Bisericii românești.

O altă încercare de a restabili unitatea Bisericii este cea a călugărului grec Varlaam de Seminara, originar din Calabria bizantină, călugăr la Constantinopol și mare oponent al lui Grigore Palama și al palamismului, devenit episcop de Cerace, în Calabria (1342-1348). Acesta, la 1339, a pledat cu multă căldură în fața papei Benedict al XII-lea (1334-1342) și a cardinalilor, la Avignon, marea cauză a unirii, cerând ajutor împotriva turcilor și sinod ecumenic pentru a o discuta, dar Curia papală i-a respins cererea, nevoind a supune unei discuții dogme considerate definitive.¹¹²)

Sinodul de la Constanța – Konstantz (1414-1418) – azi în Elveția, la frontiera cu Germania – e convocat de papa Ioan al XXIII-lea cu întreitul scop de a trata cauza fidei – ereziile lui Wicliff și Huss – *causa unionis* – eliminarea schismei occidentale și a celei orientale – și *causa reformationis* – reformele interne ale Bisericii. La acest sinod a fost trimisă, după întâlnirea de la Snyatin din 1415 dintre regele Poloniei Vladislau Jagello și domnitorul Alexandru cel Bun al Moldovei, o solie formată din delegații a 18 orașe românești, moldovene și muntene, în frunte cu Grigore Țamblac, mitropolitul Kievului. Delegat mirean a fost Chirilă.¹¹³) Dar, sinodul, ocupându-se mai mult de lichidarea schismei apusene, depunând ca nelegitim pe însuși papa Ioan al XXIII-lea care l-a convocat, n-a ajuns la rezultatele scontate.

Până la reînceperea discuțiilor reluate, în zilele noastre, între Răsărit și Apus, cel mai important sinod unionist, cu participarea masivă și competentă a reprezentanților ambelor ramuri ale Bisericii creștine, catolică și ortodoxă, rămâne cel de la Ferrara-Florența din anii 1438-1439.

Împăratul Manuel al II-lea și ierarhia bizantină duseseră mai dinainte tratative cu Papa Martin al V-lea (1417-1431), în vederea reconcilierii celor două Biserici. Tratativele au fost continuate atât cu următorul papă, Eugen al IV-lea (1431-1447), cât și cu sinodul din Basel, convocat de papa Martin al V-lea, pentru a realiza unirea cu Răsăritul, dar neterminat din cauza decesului papei. Unii dintre principii apuseni voiau ca unirea să se înfăptuiască prin sinodul de la Basel, fără concursul noului papă, Eugen al IV-lea, căruia-i erau ostili, ba chiar au ales un antipapă, pe Amedeo, duce de Savoia sub numele de Felix al V-lea. Dar, bizantinii, în frunte cu împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul, bine informați asupra stărilor din Apus, într-un sinod pregătit ținut în 1437 la Constantinopol, au hotărât să angajeze tratativele cu Papa Eugen al IV-lea, nu cu sinodul de la Basel. Papa s-a obligat să suporte toate cheltuielile de dus și întors ale orientalilor și întreținerea întregii lor delegații pe timpul tratativelor, indiferent dacă acestea vor duce sau nu la unirea Bisericilor. Între delegații Bisericii răsăritene, în afară de împărat și patriarhul Iosif II al Constantinopolului, au mai fost reprezentanții celorlalte patriarhii orientale și anume: patriarhul Alexandriei a fost reprezentat de Antonie, mitropolitul Heracleei și de protosincelul constantinopolitan Grigore Mammas; patriarhul Antiohiei – de mitropoliții Marcu Evghenikos al Efesului și Izidor al Kievului, iar patriarhul Ierusalimului – de Dionisie de Sardes. Au mai fost și mulți mitropoliți și episcopi, printre care și Damian, mitropolitul Moldovei, însoțit de vicarul său, protopopul Constantin. Din delegația Moldovei mai făceau

parte boierul Neagoe și alți cinci însoțitori. Împreună cu restul demnitarilor bisericești și mulți călugări, Orientul a prezentat o delegație de 700 persoane.

Sinodul a început la Ferrara. Primele tratative s-au referit la probleme de protocol privitoare la așezarea tronului imperial în biserică și a celor două delegații, la care împăratul ținea atât de mult. Deschiderea festivă a avut loc în catedrala "Sfântul Gheorghe" la 8 aprilie 1438. Patriarhul Iosif, fiind bolnav, n-a participat la deschidere, dar a trimis o *gramată* redactată în greacă și latină, prin care aproba participarea ierarhilor săi la *sinodul pe care-l recunoaște ecumenic*. După gramată s-a citit în două limbi bula papei de convocare și deschidere a sinodului. Lucrările au demarat greu, numai după ce împăratul a îngăduit delegației orientale să abordeze, mai întâi neoficial, privat, discuțiile asupra *Purgatoriului și primatului sau rolului papei în guvernarea Bisericii*. Discuțiile inițiale s-au purtat într-o comisie compusă din câte zece greci și zece latini. Dintre greci, cei mai importanți au fost Marcu Evghenikos, mitropolitul Efesului, neînduplecat inamic al unirii, Visarion, mitropolitul Niceei, devenit după tratative fervent adept al unirii și Silvestru Syropulos, arhidiacon și mare ecleziarh, care ne-a lăsat în **Memoriile** sale un istoric al tratatelor. Purtătorii de cuvânt ai delegației orientale au fost și ei stabiliți de împărat, numai din Marcu al Efesului și Visarion al Niceei. Dintre latini menționăm pe cardinalul Giuliano Cesarini și Capranica, Andrei Chrysoberges, arhiepiscop latin de Rodos, dominican, Ioan Torquemada, dominican și el, și Ambrosio Traversari, superiorul general al Camaldulenzilor. Din discuțiile purtate s-a putut constata de la început că, cu puține excepții, reprezentanții Bisericii bizantine, departe de a fi fost stăpâniți de spiritul înțelegerii și de dorul împăcării frățești, au venit la sinod roși de ranchiune și prejudecăți atavice, mai mult la cererea bazileului. Ei s-au născut, au crescut, au trăit și au venit dintr-o lume în care atmosfera era foarte încărcată împotriva latinilor, **"unde clerul în subordine atâta mulțimile împotriva Romei celei vechi, ținându-le în febră continuă și favorizând această atmosferă de demență colectivă, care a contribuit și ea la descompunerea generală"**.¹¹⁴) Influențat de o asemenea atmosferă a dialogat cu Apusul mitropolitul Efesului. Discuțiile de la Ferrara despre *Purgatoriu*, purtate o lună și jumătate, n-au dus la nici un rezultat.

În vara anului 1438 s-a produs printre delegații orientali o agitație și o nemulțumire, înfricoșându-se cu deosebire de ciuma ce bântuia la Ferrara și care a făcut ravagii mai ales în delegația rusă, sosită la 15 august 1438 în frunte cu Izidor, mitropolitul Kievului (circa 100 de persoane). Datorită acestui flagel, precum și faptului că cei mai mulți dintre principii și suveranii sinodului de la Basel, așteptați de împărat pentru a trata și cu ei problema ajutoarelor împotriva turcilor, s-au întors către sinodul de la Ferrara și papa Eugeniu al IV-lea, grecii au cerut împăratului să aprobe *începutul oficial al discuțiilor teologice*, pentru a depăși caracterul privat de până atunci. S-a convenit să se țină trei ședințe publice pe săptămână, în sala mare a palatului ducal, unde își avea papa reședința. Pentru orientali, purtătorii de cuvânt au rămas în continuare aceiași: Marcu Evghenikos al Efesului și Visarion al Niceei. Delegația Romei a fost condusă de cardinalul Cesarini. A urmat la discuție *Filioque*, atât ca dogmă, purcederea Sfântului Spirit și de la Fiul, cât și adaosul *Filioque*, la simbolul credinței. După patrușprezece ședințe ținute la Ferrara asupra *adaosului Filioque*, unii dintre delegații greci au rămas impresionați de argumentarea latinilor și clătinați în convingerea lor tradițională. Între aceștia, cei dintâi au fost: Visarion al Niceei, Izidor al Kievului și chiar Gheorghe Scholarios, viitor patriarh (sub turci); acesta, însă, și-a schimbat mai târziu convingerea, din mândrie și interes, supărat că n-a fost și el promovat cardinal cum fuseseră cei dintâi doi. Marcu din Efes a rămas exponentul permanent al opozanților. La 10 ianuarie 1439, în ședința publică ținută în catedrala "Sfântu Gheorghe" din Ferrara, s-a citit decretul papei pentru transferarea sinodului la Florența. Aici au continuat discuțiile. Asupra purcederii Sfântului Duh s-au purtat – ca de altfel în toate problemele – discuții foarte aprinse pro și contra. În ședința a

șasea, după un lung dialog între Marcu din Efes și Ioan de Montenero, superiorul provincial al dominicanilor din Lombardia, unul dintre delegații latini, acesta a încheiat cu următoarea declarație: **"D-voastră, grecii, se pare că aveți frică să primiți învățătura noastră, fiindcă credeți că noi atribuim două cauze Sfântului Duh. Să nu vă fie teamă de aceasta. Biserica romană n-a greșit niciodată (în credință) și nu greșește nici acum. Duhul Sfânt n-are decât o singură cauză. Tatăl este începutul Fiului și al Duhului Sfânt, dar Fiul, având aceeași natură cu Tatăl, din cauza acestei naturi comune contribuie și el la purcederea Duhului Sfânt, dar formează împreună cu Tatăl un singur principiu, o singură cauză a purcederii lui. Duhul Sfânt, deci, nu are două cauze ci numai una".**¹¹⁵) Această declarație care a produs o mare ușurare între greci a fost reluată, susținută și dezvoltată în ședința următoare, de către același reprezentant apusean, cu argumente din Sfânta Scriptură și din Sfinții Părinți răsăriteni și apuseni, dând o replică argumentelor lui Marcu din Efes, care, din păcate, nu a mai participat la această ședință, nici el și nici Anton al Heracleei, alt adversar înverșunat al latinilor și al unității Bisericii, fiind opriți de împărat pentru a nu se mai lungi discuțiile. În schimb, asupra argumentelor expuse și a discuțiilor purtate, ne-au rămas aprecierile celor doi reprezentanți de seamă ai grecilor, Visarion al Niceei și Gheorghe Scholarios. Visarion conchide: **"Latinii au produs nu numai texte ale Părinților apuseni, ci o sumedenie din Părinții noștri răsăriteni, la care noi nu avem nimic de răspuns decât că sunt alterate, falsificate de ei. Ei au produs pe Epifanie al nostru, care în mai multe rânduri a spus că Spiritul iese de la Tatăl și de la Fiul. Textele sunt false, am răspuns. Ei ne-au citat textele lui Vasile către Eunomie, noi am răspuns: interpolate. Ei au adus mărturii pe Părinții apuseni, noi, ca răspuns, avem numai: falsificări. După mai multe zile de reflexii și consfătuiri, noi nu găseam ce să le răspundem... cărți sau Părinți care să fie în contradicție cu ce spuneau ei (latinii) nu puteam produce, nu ne rămânea decât să tăcem".**¹¹⁶) Iată și un fragment din cuvântul lui Gheorghe Scholarios, ținut grecilor la Florența, despre nevoia de a salva Constantinopolul: **"Latinii au combătut minunat pentru credința lor. Ei au adus mărturia celor șase Părinți comuni ai Bisericii, dintre cei mai învățați și mai sfinți, cărora nimeni în lume nu li s-ar putea opune... Aceștia, în esență, spun același lucru, dacă li se consideră cuvintele cu spirit de adevăr și de înțelepciune... Tot ce spuneau ei (latinii) era drept și ca izvorit din Scriptură și din Sfinții Părinți. Din partea noastră nu li s-a obiectat nimic la ce ei să nu fi răspuns cu înțelepciune, mărinimie și adevăr; nici un sfânt nu li se opune în mod evident... Cine ar putea spune că latinii vreau să distrugă credința și să corupă teologia Sfintei Treimi propusă de Sfinții Părinți? Ar fi ridicol a susține așa ceva".**¹¹⁷) Marcu din Efes, însă, a rămas neclintit: **"Cuvintele Părinților latini și ale marilor învățători occidentali, care spun că Fiul e cauza Spiritului Sfânt, nu le voi recunoaște niciodată, căci ele n-au fost traduse în limba noastră, nici n-au fost aprobate de sinoadele ecumenice; eu nu le admit și presupun că ele sunt falsificate și interpolate"**¹¹⁸) (sublinierile ne aparțin).

Discursurile lui Visarion al Niceei și Gheorghe Scholarios, susținuți de Dorotei al Mitylenei, Izidor al Kievului și alții, au răzbit rezistența multor delegați orientali, determinându-i să adere la părerea latinilor, cea a Sfinților Părinți latini și greci, venerați de întreaga Biserică. Numai inimile lui Marcu din Efes și Anton al Heracleei au rămas de piatră.

Discuțiile privitoare la celelalte puncte de dezbinare s-au purtat, la fel, pe muchie de cuțit. Astfel, au fost reluate discuțiile privitoare la *Purgatoriu*, *adausul Filioque* la simbolul credinței, la *materia Euharistiei* și la *epicleză*. Până la sfârșit, grecii au recunoscut existența *Purgatorului* ca loc intermediar, unde sufletele se curățesc înainte de a fi primite în Rai, fără să precizeze dacă acolo suferă chinuri prin foc. Cu privire la *adausul la simbolul credinței a lui Filioque*, deși au admis dogma de purcedere a Duhului Sfânt și de la Fiul, nu

vor admite niciodată ca acest adaus să fie introdus în simbol. Recunosc, însă, că Biserica romană a avut motive speciale pentru adausul Filioque, cauzate de unele erezii ivite în Apus. Ca *materie a Euharistiei* s-au declarat că atât pâinea dospită, cât și azima sunt materii valide, dar au cerut și s-au hotărât să-și urmeze fiecare tradiția de până acum. La *epicleză* n-au voit sub nici o formă să cedeze, dar latinii au dovedit că, până la Sfântul Vasile cel Mare, liturgiile apostolice și ale Sfinților Părinți s-au făcut fără epicleză. Dar, în sfârșit, s-a hotărât și latinii s-au mulțumit cu o declarație solemnă, care să o facă grecii înainte de semnarea decretului final de unire și să confirme astfel că, pentru prefacerea pâinii și a vinului, sunt suficiente cuvintele Domnului: **"Luați, mâncați, acesta este trupul Meu..."** și **"Beți dintru acesta toți, acesta este sângele Meu..."**

După dezbateri furtunoase privitoare la primatul papal, în concluzie orientalii – grecii – au recunoscut în papa pe *Supremul Pontif, Vicar al lui Hristos, păstorul și învățătorul întregii turme a lui Hristos, care conduce și guvernează Biserica lui Dumnezeu*, însă fără a prejudicia privilegiile și drepturile patriarhilor orientali a căror serie s-a stabilit astfel: al Constantinopolei al doilea, după papa, apoi al Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului. Din păcate, patriarhul Iosif al Constantinopolei, bolnav pe tot timpul tratativelor, la 10 iunie 1439 a încetat din viață, cu o lună înainte de închiderea sinodului, în comuniune cu Biserica Romei, unul dintre sincerii susținători ai unirii. A fost înhumat în biserica "Santa Maria Novella" din Florența.

Sinodul a luat sfârșit fără învingători și fără învinși. DECRETUL DE UNIRE din 6 iulie 1439 a consemnat acest atât de important act, care rămâne mărturie istorică și dovada de netăgăduit că au existat oameni de bine în ambele Biserici, care s-au străduit să traducă în viață dorința Mântuitorului de a se realiza **"o turmă și un păstor"**.

Textul decretului a fost scris pe un pergament, în două coloane, la stânga în limba latină și la dreapta în limba greacă. Sub textul latin a semnat papa, cardinalii și întreaga delegație apuseană, în total 115 semnături ale latinilor. Sub textul grecesc a semnat împăratul: **"Eu în Hristos Domnul, credinciosul împărat și singurul domnitor al romanilor, Paleologul am scris"**, urmat de reprezentanții celor patru patriarhate orientale, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, arhiepiscopi, episcopi și prelați inferiori. În locul al 13-lea după împărat a semnat, în limba greacă, **"Smeritul mitropolit al Moldovlahiei și reprezentant al celui de Sebaste, DAMIAN, mulțumit am scris"**. În locul al 12-lea, între neepiscopi, a semnat, tot în limba greacă, **"Protopopul CONSTANTIN și vicar al celui de Moldovlahia, am scris"**.

Pe tot timpul cât delegația orientală ducea tratative cu Apusul, acasă nu înceta propaganda și instigația antiunionistă, susținută, îndeosebi, de călugării greci, care antrenau întreaga masă de credincioși împotriva unirii. Fratele mitropolitului Marcu din Efes, Ioan, plecat de la Florența înainte cu șase luni de încheierea lucrărilor sinodului, a răspândit la Constantinopol tot felul de știri alarmante. La întoarcerea spre casă, delegația orientală s-a oprit pe drum la Corfu, Methone și Euboea, unde ierarhii greci au celebrat împreună cu latinii, fapt care a produs un mare scandal și indignare între grecii localnici. Marcu din Efes și Anton al Heracleei n-au stat nici ei cu mâinile în sân. Au boicotat pe noul patriarh Mitrofan II, ales la 2 mai 1440, în locul lui Iosif II, decedat la Florența. Enciclicei unioniste a noului patriarh îi răspunde Marcu din Efes printr-o contra-enciclică de mare influență asupra credincioșilor de rând și a mulțimii de călugări, incultți, habotnici și infestați până la saturație de ură antilatină. Nici Gheorghe Scholarios și nici cel de-al doilea patriarh unionist, Grigore Mammias, cu toate argumentele folosite, n-au reușit să combată propaganda antiunionistă a lui Marcu din Efes, care considera și pleda despre sine ca despre o victimă și martir al adevărului. Încep să se lepede de unire și unii dintre cei care au semnat-o la Florența, iar patriarhii Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, într-un sinod ținut la Ierusalim la 1 aprilie 1443, condamnă și ei unirea. Dar, cea mai crâncenă lovitură – deși indirectă împotriva unirii – a fost înfrângerea creștinilor în 1444, la Varna, în fața

otomanilor, armatele creștine fiind conduse de românii Ioan Huniade și Vlad Dracul, iar la 1448, a doua înfrângere a lui Ioan Huniade i-a produs împăratului Ioan VIII Paleologul o așa mare supărare și disperare că s-a stins din viață. A fost așezat în mormânt fără slujbă religioasă, în gropnița imperială a mănăstirii Pantocrator din Constantinopol. În 1445 s-a lepădat de unire și Gheorghe Scholarios, călugărit sub numele Ghenadie, supărat pe papa că nu l-a făcut și pe el cardinal. El va fi întâiul patriarh constantinopolitan sub turci, dar cu prețul unei rușinoase trădări. Izidor, mitropolitul Kievului, plecat din Florența, după sinod, spre patrie, ca legat apostolic pentru Lituania, Rusia și Polonia, mergând la Moscova cu un mesaj al papei pentru ducele Vasile, a fost arestat și abia a scăpat prin evadare și s-a refugiat la Roma, unde papa l-a răsplătit cu pălăria de cardinal. **"Așa s-a năruit o operă clădită cu multă trudă, sacrificiu și iubire de Biserică din cauza secularei uri și antipatii a grecilor contra latinilor..."**119)

În Moldova se crease de mult timp o situație favorabilă răspândirii catolicismului. Înmulțirea credincioșilor catolici și adeziunea unor personalități de seamă la catolicism, ca Lațcu Vodă, ca și prețuirea Bisericii Romei din partea altor voievozi, ca Mușatinii și Alexandru cel Bun, au creat condiții favorabile apariției și menținerii timp îndelungat a episcopilor catolice de la Milcovia, Siret și Baia. O atmosferă pro-catolică o probează, în continuare, în Moldova, *scrisorile papei Eugen al IV-lea, adresate în 1436 mitropolitului Grigore, apoi participarea delegației la sinodul unionist de la Ferrara-Florența, precum și păstrarea oficială, în Moldova, a unirii după sinod.*

Cele două scrisori adresate de papa lui Grigore, "mitropolitul Moldovlahiei", sunt date din 10 și 11 martie 1436. Din ele este greu a fixa cu precizie data convertirii lui Grigore la Catolicism, căci întâia din scrisorile citate zice numai **"în vremurile din urmă"**, *retroactis temporibus*, iar în a doua, **"nu de mult"**, *novissime*; papa acordă mitropolitului puterile cele mai întinse pentru a uni cu Biserica romană pe **"valahi, bulgari și moldovlahi"**, *Valachos, Bulgaros et Moldovlachos care se găesc în Ungaria și la hotarele regatului. În același timp îi dă un salv-conduct spre a se putea duce liber în mai multe părți ale lumii pentru a răspândi credința catolică... Grigore dispăre din istorie în 1436 sau 1437 și lasă urmașului său, Damian, menirea să facă pregătirile mai apropiate pentru participarea la soborul de la Ferrara-Florența".120) Despre mitropolitul Damian trebuie să reținem că, la Florența, a semnat decretul de unire al sinodului, adăugând după nume: "mulțumit am semnat". Am revenit asupra acestui post scriptum la semnătura mitropolitului Damian, fiindcă unii afirmă că ar fi semnat silit, fie de papa, fie de împărat, afirmație inexactă împotriva căreia pledează activitatea mitropolitului Moldovei de după sinod. Întors acasă a rămas în comuniune cu Roma până la sfârșitul vieții. Semnătura lui Damian de pe hotărârile sinodului din Constantinopol din 1450, care a respins unirea, semnătură ce ar fi fost depusă prin delegat – prin mijlocirea lui Macarie, episcopul Nicomediei – nu poate fi socotită ca probă concludentă, atâta timp cât *actele numitului sinod sunt declarate de mulți istorici false, impostură ulterioară în sprijinul anulării unirii*.121) Foarte probabil că Damian murise înainte de 1450, prin 1446-1447. Este sigur că el a fost urmat în scaunul mitropolitan de la Suceava de către un alt mitropolit unionist, pe nume Ioachim. Dar, cum Ioachim este transferat de împăratul Ioan VIII Paleologul, la 15 noiembrie 1447, de la Agatopole (azi Athopol în Bulgaria) la mitropolia Moldovei, putem conchide că la acea dată Damian era mort și, deci, semnătura lui pe actele sinodului separatist din 1450 de la Constantinopol, prin pretinsa delegație, e lipsită de orice valoare.*

Din păcate, pe timpul arhipăstoririi mitropolitului Ioachim, în urma fricțiunilor politice pentru ocuparea tronului Moldovei, problema religioasă fiind strâns legată de cea politică, biruind de data aceasta și aici fracțiunea separatistă, Ioachim a trebuit să părăsească Moldova, căutând adăpost în Polonia, după cum reiese din cele două scrisori date din Cracovia și datate doar *"Sandomir 16 aprilie"* fără a se menționa anul, atribuite numitului

cardinal Zbigniew Olesnicki, episcop de Cracovia (-1455) și adresate una papei și alta Consistoriului cardinalilor din care rezultă că **"kir Ioachim, episcop de Suceava în Moldova, fiind gonit din scaunul său împreună cu cei care, urmând învățăturilor sale, mărturisesc aceeași normă a credinței adevărate... el a încercat cu bărbăție să aducă popoarele încredințate orânduiri sale pe căările ortodoxiei catolice, asigurându-le că pentru dânsule e nevoie de mântuire, de a rămâne credincioase unirii încheiate în soborul ecumenic de la Florența între Bisericele latină și greacă și că trebuie să recunoască de tribunal unic pe cel al succesorului lui Petru, care este în același timp și vicarul lui Isus Hristos".**¹²²⁾ În confirmarea pastorației mitropolitului Ioachim la Suceava vorbesc și scrierile rămase de la el: **Enciclica** scrisă în limba greacă, adresată **"creștinilor unde s-ar afla, ierarhi, ieromonahi, egumeni, călugări, preoți și tot blagoslovitul norod al Domnului"**, semnată de mitropolitul Moldovlahiei Ioachim **"prin care îndemna pe toți să primească și să ajute cu dragoste creștinească pe cei fugiți din Constantinopol, în urma căderii acestuia sub turci (29 mai 1453)"** și un **"canon la preacinstita adormire a Maicii Domnului cu însemnarea că este facerea smeritului mitropolit al Moldovlahiei Ioachim"**.¹²³⁾

Atât timp cât unioniștii s-au menținut la Constantinopol, s-au menținut și în Moldova. Nu mult după depunerea și alungarea patriarhului Grigore Mammas, urmând și căderea Constantinopolului sub turci, a fost silit și mitropolitul Ioachim să plece. A fost urmat de Teoctist, bulgar de neam, fost diacon al fanaticului Marcu din Efes, recomandat de Ohrida, îndoctrinat până în măduva oaselor de fobia antilatină. A venit în Moldova cu preoți slavoni și cu hotărîrea de a îngropa ultimele elemente de cultură romană, grafia latină, care a răzbit în unele locuri în lupta cu cirilicele introduse de slavo-bulgari în Biserică și în cultura românească. Despre el spune Dimitrie Cantemir că, realizând timpul definitiv al slavonismului **"prin acest zel prea mare și fără timp, el s-a făcut primul urzitor al barbariei în care geme astăzi Moldova"**.¹²⁴⁾ Cu toate acestea, până azi, adeziunea Bisericii românești din Moldova la hotărîrile sinodului unionist de la Florența, confirmată prin semnăturile mitropolitului Damian și a vicarului său, protopopul Constantin, nu a fost revocată de vreun sinod local al Bisericii moldovene. Încercările unor istorici de a crea un asemenea sinod nu pot fi luate în considerare.